

Urban Studies Institute

Interfacultair instituut voor het speerpunt naar de ontwikkeling van onderzoek en expertise naar de stad, stedelijke samenleving en beleid

Platformtekst, 26 september 2014

1. Context

Stellen dat sinds kort meer mensen in steden wonen dan daarbuiten, is een open deur intrappen. Hoewel de recente '**stedelijke revolutie**' inderdaad ongeziene elementen bevat naar schaal, snelheid en densiteit, zijn veel van de in Vlaanderen en de wereld waargenomen stedelijke processen ook niet nieuw of onbekend. In realiteit staat de stedelijke problematiek al sinds het begin van de twintigste eeuw volop in de wetenschappelijke belangstelling. Dat gaf in vele landen, de Verenigde Staten op kop, aanleiding tot het opzetten van cursussen, of zelfs volledige opleidingen, gewijd aan *Urban Studies*. Een dergelijke discipline is bij uitstek veelzijdig en interdisciplinair, en is erop gericht inzichten te integreren uit de stadssociologie, sociale en economische geografie, sociolinguïstiek, transport- en stedelijke economie, ecologie, stedenbouw, planologie, bestuurskunde en stadsgeschiedenis.

Ook buiten de universiteit staan stad en stedelijkheid, en alle aanverwante domeinen zoals migratie, samenleven, beleid, economische en ruimtelijke ontwikkeling, meer dan ooit in de belangstelling, zowel in Vlaanderen als daarbuiten. Op Europees niveau ontwikkelt de Europese commissie initiatieven gericht op het aantrekkelijk maken van de Europese steden in een duurzame context. Binnen Vlaanderen in Actie (ViA) staan 'creatieve en duurzame steden' centraal in het streven naar een 'groen en dynamisch stedengewest'. Logisch, want structurele verschuivingen in de stedelijke demografische en culturele opbouw, het karakter van de hedendaagse stedelijke economie, en de ruimtelijke sociale en ecologische problematiek van verstedelijking, dragen allen bij tot de urgentie van een geïntegreerde beleidsmatige en wetenschappelijk onderbouwde visie op de grootstad.

Vreemd genoeg echter ontbreekt in Antwerpen tot nog toe een structurele **vakgebied-overschrijdende onderwijs- en onderzoeksvisie op de grootstad**. Dat is verrassend aangezien Vlaanderen historisch gezien tot één van de oudste en meest verstedelijkte regio's van Europa behoort. Vandaag maakt Vlaanderen, samen met Nederland, en delen van Engeland en Duitsland,

nog steeds deel uit van de 40 'Mega-regio's' van de wereld, die rond de 20% van de totale wereldbevolking herbergen, en instaan voor maar liefst 2/3 van de mondiale output. Bovendien zijn aan de Universiteit Antwerpen veel van de hoger genoemde disciplines aanwezig en vertegenwoordigd in sterke onderzoeksgroepen, waarbij echter tot dusver nog maar occasioneel wordt samengewerkt. Zo geven medewerkers uit verschillende disciplines wel al les in andere bachelor- en masteropleidingen en ook in doctoraatsjury's zetelen af en toe leden uit andere departementen en faculteiten, wat duidt op een **behoefte aan interdisciplinariteit**.

2. Naar een interfacultair instituut

Het is dus geen toeval dat de UA een speerpunt onder de noemer 'De grootstad, geschiedenis en hedendaags beleid' heeft afgebakend. Het wordt hoog tijd om dit speerpunt van onderop uit te bouwen en te verankeren in concrete samenwerkingsverbanden, interdisciplinaire onderzoeksprojecten en geïntegreerde onderwijs- en dienstverleningsinitiatieven. Het **Centrum voor Stadsgeschiedenis** wil daarin het initiatief nemen, samen met een aantal bevoorrechte partners waarmee vandaag al op een vruchtbare manier wordt samengewerkt.

Momenteel staan de stad en de grootstad aan de Universiteit Antwerpen centraal in een bijzonder brede waaier aan cursussen, opleidingen, projecten en onderzoekscentra. Het zou ons te ver leiden deze hier uitputtend op te sommen, maar enkele onderzoeksgroepen en onderzoekscentra in het bijzonder richten zich expliciet op de grootstad en grootstedelijke problematieken en onderwerpen. In alfabetische volgorde zijn dat:

- Centrum voor Migratie en Interculturele Studies (CeMIS, Departement Sociologie, PSW)
 - Centrum voor Ongelijkheid, Armoede, Sociale uitsluiting en de Stad (OASeS, Departement Sociologie, PSW)
 - Centrum voor Stadsgeschiedenis (Departement Geschiedenis, FLW)
 - Faculteit Ontwerpwetenschappen, studiegebied Architectuur (voorheen: Artesis Hogeschool Antwerpen)
 - Departement Transport en Ruimtelijke Economie (TEW)
 - Onderzoeksgroep Literatuur van de moderniteit (FLW)
 - Onderzoeksgroep Milieu en Leefomgeving (Departement Sociologie, PSW)
 - Visual & Digital Cultures Research Center (ViDi, Departement Sociologie, PSW)
- (Voor meer achtergrond over deze partners, zie bijlage 1.)

Een aantal van deze groepen werken reeds samen, en dit zowel rond specifieke onderzoeksprojecten als voor hun onderwijs. (Zie Bijlage 2.) Verder bouwend op de tijdens deze eerdere initiatieven gelegde contacten en ontwikkelde inzichten in interdisciplinaire samenwerking stelt het interfacultair instituut zich als doel deze samenwerking verder uit te bouwen, ze structureel te verankeren en zichtbaar te maken in de internationale onderzoeksgemeenschap en de bredere samenleving van Vlaanderen, Europa en de wereld.

Structureel zullen deze groepen vertegenwoordigd zijn in de Stuurgroep, die het kloppend hart zal vormen van het Instituut. (Zie verder.)

Andere groepen, evenals individuele vorsers en experts, kunnen aansluiten (lid worden) en op die manier actief aan het initiatief meewerken. Daarnaast wordt er ook een Adviesraad gecreëerd, waarin ook vorsers en centra van andere universiteiten en maatschappelijke actoren (zogenaamde stakeholders) van buiten de universitaire wereld (de wereld van het beleid, het maatschappelijke middenveld etc.) kunnen aansluiten. (Zie verder.)

3. Missie

Gezien het historisch en eigentijds gewicht van stad en stedelijkheid in Vlaanderen en de opportuniteiten die zich in Antwerpen voordoen, willen wij met het Urban Studies Institute (USI) een platform en laboratorium bieden voor interdisciplinair fundamenteel en toegepast onderzoek naar de grootstad en stedelijke vraagstukken in Vlaanderen, Europa en de wereld. Via de integratie van het bestaande onderzoek en de ontwikkeling van nieuw onderzoek door interdisciplinaire samenwerking en overleg zal pioniersonderzoek tot stand komen dat het de onderzoeksgroepen mogelijk zal maken de eigen positie in de internationale onderzoeksgemeenschap verder uit te bouwen.

In het verlengde daarvan zal het instituut een aanspreekpunt en interface vormen voor zowel de internationale onderzoeksgemeenschap als de niet-academische maatschappelijke actoren. Zonder een doel op zich te worden zal het instituut via een website en een centraal aanspreekpunt zorgen voor een grotere zichtbaarheid en bereikbaarheid van de bij het instituut betrokken partners. Gezamenlijke activiteiten en projecten gericht op zowel een academisch als niet-academisch publiek zullen verder bijdragen aan de naambekendheid en reputatie van het instituut en de betrokken onderzoeksgroepen.

Wat onderwijs betreft, zal het instituut stappen zetten in de ontwikkeling van een visie op de noodzaak en de uitbouw van geïntegreerd en interdisciplinair onderwijs met de grootstad, geschiedenis en stedelijk beleid als brandpunt.

4. Doelstellingen

Het doel van het instituut is drieledig.

- interdisciplinaire samenwerking op het vlak van fundamenteel onderzoek;
- een betere vertaling van onderzoek naar het beleid en dienstverlening;
- de ontwikkeling van een geïntegreerde onderwijsvisie gerelateerd aan de grootstad waarbij de vertaling van nieuw onderzoek naar de onderwijspraktijk centraal staat.

1) Onderzoek

In de negentiende en begin twintigste eeuw reeds wisten 'urban sociologists' en hun voorgangers dat menselijk doen en denken in de stad verschilt van het platteland, wegens de schaalgrootte, diversiteit en densiteit van de stad. Het maakt de stad tot een stimulerende omgeving voor

creativiteit en innovatie en een sociaal laboratorium voor nieuwe vormen van solidariteit en cohesie, maar ook tot een seismograaf van nieuwe fricties. Voor een goed begrip daarvan is er echter nood aan **interdisciplinair onderzoek**. Steden zijn per definitie historisch gelaagde en multi-dimensionele entiteiten die enkel afdoende begrepen kunnen worden vanuit een meervoudige disciplinaire benadering. Economen focussen daarbij op densiteit en bereikbaarheid als belangrijke variabelen in het verklaren van economische ontwikkelingen in het algemeen en economische innovatie en efficiëntie in het bijzonder. Politiek wetenschappelijk stadsonderzoek vertrekt van de vraag wie macht uitoefent in de stad en onderzoekt onder meer de interactie tussen verschillende beleidsniveaus die daarbij een rol spelen. Stadssociologen, -planners, en -architecten zoomen in op sociale en ruimtelijke relaties binnen het stedelijke weefsel en speuren naar factoren die voor bepaalde patronen en ontwikkelingen zorgen. Stadshistorisch onderzoek, tenslotte, contextualiseert de uitgangspunten en hypothesen van de andere stadswetenschappen historisch, en onderzoekt de wijze waarop beslissingen, ideeën en structuren uit het verleden doorwerken in het heden.

Onvermijdelijk zijn al deze elementen historisch met elkaar verbonden, zodat de focus op de stad elke discipline confronteert met de grenzen en beperkingen van de eigen paradigma's, en met de historiciteit van de stedelijke ruimte als dusdanig. Wat is de relatie tussen menselijk gedrag en de materiële en gebouwde stedelijke ruimte? Hoe verhouden economische functies of het stedelijke beleid zich tot het sociale leven in de stad? Hoe zwaar weegt de geschiedenis van een stad via padafhankelijke structuren en instituties op problemen en oplossingen? Hoe bijvoorbeeld de spanning begrijpen tussen de meertaligheid van steden en de veelal ééntalige stedelijke instituten? We maken ons sterk dat elk van de betrokken disciplines de grenzen van het onderzoek kan verleggen door interdisciplinaire samenwerking. Vaak is het immers zo dat de grenzen in de verklarende kracht van een discipline kunnen worden opgebroken door de inzichten van een andere discipline. Dat is bijvoorbeeld het geval met sociologen die transities of het uitblijven van transities (bijvoorbeeld op het vlak van ecologische attitudes) trachten te verklaren met behulp van inzichten uit de historische wetenschap. Historici hebben op hun beurt nood aan inzichten uit de bredere gedragswetenschappen om verder te gaan dan het louter empirisch vaststellen en beschrijven van evoluties.

Op termijn willen we in lijn met *urban studies*-benaderingen daarom komen tot een optimale integratie van de bestaande **onderzoeksexpertise** rond de grootstad aan de Universiteit Antwerpen. Het doel is het onderzoek in alle betrokken disciplines aan te zwengelen en te verdiepen door middel van interdisciplinaire samenwerking. Wat dit initiatief daarbij onderscheidt van andere centra en instellingen in de sfeer van *urban studies* (zoals bijvoorbeeld *Cosmopolis* in Brussel of het *Centre for Urban Studies* aan de Universiteit van Amsterdam) is de sterke aandacht voor de geschiedenis van steden en stedelijke structuren en netwerken, en voor de interactie tussen de historische wetenschap en andere sociale wetenschappen. De specifieke meerwaarde van historisch onderzoek voor disciplines als economie en sociologie en stedenbouw bestaat niet in het aanbieden van 'case studies' uit het verleden met het oog op vergelijking, maar in het helpen verklaren van transformaties, transities en continuïteiten. Omgekeerd zijn historici voor diepere inzichten in verandering en transitie vaak aangewezen op concepten zoals 'padafhankelijkheid' en 'lock-in', die door economen en sociologen werden geïkt.

Enkele concrete (verder uit te werken) onderzoekslijnen voor de toekomst

- Suburbanisatie en de horizontale stad
- Stadsontwikkeling en sociaal-culturele verandering
- Migratie, supra-stedelijke netwerken en nieuwe breuklijnen
- Armoede, civil society en zelforganisatie
- Stedelijk bestuur en de gelaagdheid van beleidsniveaus
- Stedelijke economie en mobiliteit
- Steden en de transitie naar duurzaamheid
- Stedelijke levensstijlen, culturen en meertaligheid

2) Dienstverlening

Intensievere en meer structurele interdisciplinaire samenwerking zal ongetwijfeld leiden tot een **beter inzicht in de troeven en problemen van stedelijke samenlevingen**, te meer daar alle hedendaagse debatten en ‘dossiers’ aan meerdere disciplines raken. Sociale problemen in de stad zijn bijna rechtstreeks het gevolg van transformaties in de stedelijke economie en de stedelijke economische functies. De stedelijke economie kan pas afdoende worden begrepen als rekening wordt gehouden met stedelijke instellingen, stedelijk beleid en stedenbouw en architectuur. Onderzoek naar stedenbouw en stedelijk beleid worden per definitie niet alleen geconfronteerd met de verschillende niveaus en schalen waarop het beleid zich afspeelt maar ook met de concentratie en verspreiding van politieke macht in steden en bredere sociale en economische transformaties (in de stad en ver daarbuiten). En historici zijn relevant omdat hun onderzoek leidt naar betere inzichten in het ontstaan en de achtergrond van de hedendaagse problemen waar (stads)sociologen, stedenbouwkundigen, planologen, architectuurtheoretici, ecologen, economen en specialisten in stedelijk beleid en dies meer rond werken.

Nu reeds bestaat er een belangrijke capaciteitsopbouw, die zijn weerslag heeft gehad op de onderwijsinstellingen, en in het bijzonder de opleidingen van de Artesis Hogeschool. Nauwe verweving en netwerken tussen stadsadministratie, beleid en docenten, hebben geleid tot kennis-*spillovers* tussen de verschillende instellingen. De historische verwevenheid van de opleiding en haar docenten met de stadsdiensten en het beleid is uniek en positioneert de opleiding binnen Vlaanderen, en potentieel ook binnen een Europees verband. Stadsplanning en stadsontwikkeling blijft echter vaak een vrij intuïtieve en speculatieve praktijk, met beperkte wetenschappelijke onderbouwing. De ontwerpen van stadsplanners en architecten worden vaak gelegitimeerd vanuit de culturele normen van de peergroep, veeleer dan wetenschappelijk onderbouwde uitgangspunten. Dat plannen en stadsvernieuwingsprojecten niet altijd tot de gewenste verandering leiden mag blijken uit blunderpublicaties zoals Jane Jacobs' *Death and Rise of Great American cities* of Peter Hall's *Great planning disasters*. Het binnen het USI ontwikkelde onderzoek zal leiden tot betere inzichten en dus een hogere kwaliteit van de dienstverlening.

Ook de andere disciplines zullen dankzij interdisciplinaire samenwerking in staat worden gesteld adequater te reageren op vragen en uitdagingen van buitenaf – of dat nu het beleid, het middenveld of andere onderzoeksinstanties is. Momenteel bestaat er nog ruimte om de zichtbaarheid en bekendheid van de bij dit initiatief betrokken centra en onderzoekers te versterken. De op de

Universiteit Antwerpen aanwezige expertise is nog te weinig gekend, naar waarde geschat en al evenmin efficiënt ingezet. Het Instituut zal daarom als **aanspreekpunt en interface** fungeren en de coördinatie van de interactie met andere academische en niet-academische actoren op zich nemen. Het uiteindelijk doel bestaat erin dat mensen die zoeken naar expertise verbonden aan verstedelijking en stedelijkheid automatisch bij het instituut terecht komen en daar op een adequate manier worden doorverwezen naar het juiste centrum, de juiste persoon of een eventuele derde.

3) Onderwijs

In de schoot van het Instituut zal ook gewerkt worden aan een visie op onderwijs rond stedelijkheid en stedelijke vraagstukken. Net zoals in onderzoek komen de stad en de grootstad momenteel heel verspreid aan de orde in het huidige onderwijslandschap. Terwijl *urban studies* en aanverwanten in veel sterk geurbaniseerde landen worden onderwezen in masters en master-na-masters, is het in Vlaanderen wachten op de eerste initiatieven. Dank zij het Instituut kan de Universiteit Antwerpen het voortouw nemen in de ontwikkeling van scenario's en pilootprojecten die rekening houden met de specifieke noden en academische structuren in onze regio.

Het vertrekpunt van deze initiatieven is de nexus onderzoek-onderwijs. Aangezien hoogwaardig academisch onderwijs vertrekt van hoogwaardig fundamenteel onderzoek, zal de interdisciplinaire samenwerking op onderzoekvlak een voedingsbodem creëren voor meer structurele samenwerking op onderwijsniveau. In een eerste fase zal dit zorgen voor een interdisciplinaire verdieping van de begeleiding van doctoraatstudenten, zoals het net gestarte initiatief van de *summer school CityLAB* illustreert. In het verlengde daarvan zal worden onderzocht op welke manier de betrokken partners het onderwijs aan de andere departementen kunnen ondersteunen en versterken. Tot slot zal worden afgetast of en hoe moet worden gestreefd naar een meer structurele samenwerking op onderwijsniveau. Concreet zal onder meer worden onderzocht of een van de volgende interdisciplinaire opleidingen wenselijk en mogelijk zijn: een interdisciplinaire master 'urban studies'?; een onderzoeksmaster-na-master 'urban studies'?; een Ma-na-ma met twee opties: onderzoek en beleidsgericht?

Het instituut zal de Universiteit Antwerpen alleszins in staat stellen adequaat te reageren op uitdagingen en opportuniteiten die in de toekomst vanuit het beleid op ons afkomen. Het zal er ook voor zorgen dat de Universiteit Antwerpen ook door andere academische instellingen wordt erkend als een belangrijke partner in het ontwikkelen van interuniversitaire samenwerking rond stedelijkheid en stedelijke vraagstukken. Waar nodig en opportuun zal het instituut ten slotte zelf het initiatief nemen om de grootstad, geschiedenis en stedelijk beleid centraal te stellen in zowel tijdelijke als structurele initiatieven op onderwijsniveau.

5. Activiteiten

- Het ontwikkelen van interdisciplinaire onderzoekprojecten binnen de Universiteit Antwerpen (GOA, etc.);
- Deelname aan en ontwikkeling van internationale onderzoeksinitiatieven en –consortia (binnen ESF, ERC, Horizon 2020 etc.);
- Organisatie gezamenlijke congressen en studiedagen (nationaal en internationaal);
- Jaarlijks evenement gericht op een breder publiek. Op dit evenement, dat in september net voor de start van het academiejaar plaatsvindt, presenteren de deelnemende onderzoeksgroepen de beste masterscripties over Antwerpen en andere Belgische steden en het meest recente academische onderzoek over grootstedelijke problemen aan een breed publiek van geïnteresseerde burgers, beleidsmakers en stedelijke professionals;
- CityLAB Summer School: de jaarlijkse organisatie van de *summer school* wordt verder gezet en zo snel en veel als mogelijk geïnternationaliseerd.

Naast deze eenmalige en recurrente activiteiten zal het instituut via een directeur/coördinator en een website op permanente basis beschikbaar zijn voor vragen en contacten van buitenaf (zie verder).

Het instituut zal ook fungeren als een permanent platform voor reflectie over de ontwikkelingen in het brede veld van de *urban studies* en hoe er vanuit de Universiteit Antwerpen mee om te gaan en op in te spelen.

6. Structuur en organisatie

Volgens de Basisnota Academische Structuur omvat het bestuur van een centrum of instituut ten minste de volgende organen:

° een voorzitter;

° een orgaan waarin ten minste de personeelsgeledingen zijn vertegenwoordigd die actief zijn in het centrum of instituut, alsook de desgevallend betrokken faculteiten;

° indien het centrum of instituut opleidingen organiseert die leiden tot een diploma, een orgaan dat specifiek bevoegd is voor onderwijsaangelegenheden en waarin de studenten zijn vertegenwoordigd, voor zover niet aan deze voorwaarde is voldaan met de installatie van het hoger vermelde orgaan.

In overeenstemming daarmee wordt gekozen voor de volgende structuur:

1. Directeur;
2. Stuurgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de betrokken onderzoeksgroepen + 1 stichtend lid van het Centrum voor Stadsgeschiedenis;
3. Adviesraad;
4. Geassocieerde leden.

De **Directeur** staat in voor de algemene coördinatie en het dagelijks bestuur van het USI. Hij/zij wordt voorgedragen door de Stuurgroep en heeft een mandaat van drie jaar dat maximaal één keer verlengd kan worden.

De **Stuurgroep** heeft de volgende beslissingsbevoegdheden:

- de aanwending en verdeling van het werkingsbudget;
- prioriteiten bepalen op het vlak van de hierboven genoemde activiteitsdomeinen;
- waken over de coherentie en kwaliteit van het onderzoeks-, dienstverlenings- en opleidingsprogramma;
- de aanvaarding van leden, geassocieerde leden en de samenstelling van de Adviesraad;
- de inrichting van (kortlopende) opleidingsinitiatieven waarover beslist kan worden zonder toestemming van de Raad van Bestuur van de Universiteit;
- het aanwijzen van afgevaardigden van het USI;
- de aanstelling, de hernieuwing van de aanstelling, de reductie van de opdracht, de inschaling en het ontslag van uitsluitend voor het USI werkzaam tijdelijk ATP en BAP.
- de opmaak van het jaarverslag dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de Raad van Bestuur van de Universiteit.

De Stuurgroep kiest in zijn schoot een **Voorzitter**. De Voorzitter zit de vergaderingen van de Adviesraad voor en verzorgt de contacten met de buitenwereld.

Ten aanzien van het centraal niveau van de universiteit heeft het USI (meer bepaald de Stuurgroep) adviesbevoegdheid over de volgende materies:

- het reglement op de interne academische structuur van het USI;
- de voordracht van de kandidaten voor het mandaat van Directeur van het USI;
- het sluiten van (internationale) samenwerkingsakkoorden met instellingen van hoger onderwijs en onderzoek;
- het uitwerken en wijzigen van de studieprogramma's van (nieuwe) opleidingen die desgevallend door de Raad van Bestuur aan USI worden toegewezen.

De **Adviesraad** buigt zich één maal per jaar over het beleidsplan en de strategische doelstellingen van het USI en één maal per jaar over een door de Directeur voorgelegd jaarrapport met de resultaten van het voorbije kalenderjaar. De raad geeft advies aan de Raad van bestuur en kan daarbij ook zelf het initiatief nemen. De Adviesraad wordt voorgezeten door de Voorzitter.

De **geassocieerde leden** van het USI engageren zich om inhoudelijk mee te werken aan de drie pijlers van de missie.

Voor de huidige samenstelling van de verschillende organen, zie bijlage 3.

Bijlage 1: Betrokken onderzoeksgroepen

De volgende Antwerpse partners (in alfabetische volgorde) zullen actief aan dit initiatief meewerken en vertegenwoordigd zijn in de Stuurgroep.

- **Centrum voor Migratie en Interculturele Studies (CeMIS)** . Prof. dr. Christiane Timmerman.

As a unique multidisciplinary centre in Flanders working on migration and intercultural studies, CeMIS, established in 2006, has become an active academic centre which is solidly embedded in the Flemish and Belgian academic landscape as well as in Flemish civil society. To underpin its interdisciplinary character and its aim to deploy its academic activities – research, formation and provision of scientific and social service – in close relation with academics as well as stakeholders from relevant civil society and governmental organisations, CeMIS is managed by a Council consisting of representatives from all the departments and important research centres of the University of Antwerp and from all the Flemish Universities, relevant policy institutions, provincial and local councils, and social and migrant organisations. The social aim of the centre consists of the promotion, facilitation and execution of multidisciplinary, fundamental and applied scientific research which is esteemed nationally and internationally, the development and support of multidisciplinary academic teaching, whether as specific modules, short programmes or long-term courses, about migration, integration of ethnic minorities and intercultural cohabitation patterns. At the same time the centre will be an open, pluralistic and multidisciplinary platform for cooperation between academics and society (government and social stakeholders) with a view to the development and acquisition of insights based on scientific research into migration, integration and intercultural relations.

- **Centrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad (OASeS)** (Depart. Sociologie, PSW). Prof. dr. Stijn Oosterlynck, Prof. dr. Gert Verschraegen, Prof. dr. Danielle Dierckx en Prof. dr. Frédéric Vandermoere

Het Centrum OASeS beschikt over expertise in een ruime waaier aan stad gerelateerde thema's. Het stadssociologisch onderzoek van OASeS focust op de volgende thema's: stadsontwikkeling en stadsvernieuwing; wonen, sociale mix en stadsvlucht; stedelijk beleid, governance en stedelijke sociale bewegingen; stedelijke sociale cohesie en conflicten. De sociologische analyse vormt telkens het vertrekpunt, maar veel projecten worden interdisciplinair aangepakt. Daarbij wordt bijzondere aandacht geschonken aan het samenspel tussen sociale en ruimtelijke processen. In de onderzoeksgroep is expertise aanwezig uit de disciplines sociale geografie, stadsplanning en architectuur, transitiestudies, sociaaleconomische wetenschappen, sociaal werk en filosofie. OASeS werkt nauw samen met de master opleiding Stedenbouwkunde en Ruimtelijke Planning van de Artesis Hogeschool en de Onderzoeksgroep Milieu en Leefomgeving (M&L).

- **Centrum voor Stadsgeschiedenis (CSG)** (Depart. geschiedenis, FLW). Prof. dr. Bruno Blondé, Prof. dr. Bert De Munck, Prof. dr. Hilde Greefs, Prof. dr. Guido Marnef, Prof. dr. Tim Soens, Prof. dr. Peter Stabel en Prof. dr. Ilja Van Damme.

Het Centrum voor Stadsgeschiedenis is een onderzoekscentrum gericht op de stad als sociaal, economisch, cultureel en politiek weefsel. Het organiseert en stimuleert onderzoek naar de historische ontwikkelingen van verstedelijking en stedelijke fenomenen – met dien verstande dat er

steeds rekening wordt gehouden met stad-platteland-relaties en intra- en supra-stedelijke netwerken, instellingen en processen. Het centrum richt zich bij uitstek op steden in de Lage Landen, maar doet dit steeds vanuit een breed historiografisch en bij voorkeur ook comparatief en interdisciplinair perspectief. Het uitgangspunt is dat een stad begrepen moet worden als een kruispunt van geschiedenis en actuele processen en praktijken. Domeinen waarop momenteel sterk wordt gefocust zijn materiële cultuur en distributienetwerken, stedelijke identiteit, migratie en diversiteit, kenniscirculatie en innovatie, en ecologie. Het centrum speelt ook een voortrekkersrol in de reflectie over stadsgeschiedenis als discipline, onder meer als initiator van de Wetenschappelijk Onderzoeks-Gemeenschap (WOG) 'Urban Agency. Setting the Research Agenda of Urban History'.

- **Faculteit Ontwerpwetenschappen, studiegebied Architectuur** (voorheen Artesis Hogeschool Antwerpen). Dr. Tom Coppens, dr. Els De Vos, dr. Maarten Van Acker, dr. Koenraad Keignaert, dr. Nathalie Vallet, Hendrik van Geel, Dirk Janssens, Dirk Laporte, Stefaan Martens.

Het departement ontwerpwetenschappen van de Artesis Hogeschool zal vanaf oktober 2013 integreren in de faculteit ontwerpwetenschappen van de universiteit Antwerpen. Binnen het studiegebied Architectuur is brede expertise aanwezig rond regionale en stedelijke planning, strategische ruimtelijke planning en stedenbouwkundig, architecturaal en interieurontwerp. Onder de onderzoeksonderwerpen van de leden van de faculteit behoren onder meer: architectuurtheorie en geschiedenis, stadsontwerp, architectuur- en interieurontwerp, procesmanagement en participatie, evaluatie en monitoring van ruimtelijk beleid, en onderzoek naar het beleidsinstrumentarium voor ruimtelijk beleid. Het onderzoek kan zowel in de eigen institutionele context gebeuren als in andere contexten in functie van internationaal comparatief onderzoek, en gaat over verschillende ruimtelijke schaalniveaus van het interieur tot de stedelijke en regionale schaal.

- **Departement Transport en Ruimtelijke Economie (TPR)**. Prof. dr. Ann Verhetsel; Prof. dr. Thierry Vanelslander, dr. Thomas Vanoutrive.

TPR heeft een ruime ervaring met betrekking tot verschillende grootstad-gerelateerde thema's. Vanuit de mobiliteitsinvalshoek worden steden geanalyseerd, zowel op het vlak van personenvervoer (voornamelijk het woon-werkverkeer, maar ook bvb. studentenmobiliteit) als goederenvervoer (stedelijke logistiek, afvallogistiek). Deze transportstudies zijn nauw verbonden aan de tweede pijler van TPR, regionale en stedelijke economie, gezien de sterke interactie tussen mobiliteit en de locatie van wonen en werken, en de link tussen bereikbaarheid en agglomeratie voor- en nadelen. Specifieke expertise is aanwezig over innovatieve clusters van bedrijvigheid, detailhandel, cultuur, locatiebeleid e.d. TPR kent een traditie van multidisciplinariteit en stelt onderzoekers te werk met een achtergrond in economie, geografie, ruimtelijke planning, ingenieurswetenschappen, rechten en politieke en sociale wetenschappen. Onderwijsactiviteiten beperken zich ook niet tot de eigen faculteit maar vinden ook plaats in voornoemde en andere vakgebieden.

- **Onderzoeksgroep Literatuur van de moderniteit** (Depart. Letteren, FLW). Prof. dr. Bart Eeckhaut

De onderzoeksgroep 'Literatuur van de moderniteit' verricht onderzoek naar moderne en eigentijdse literatuur uit diverse taalgebieden. Het onderzoek concentreert zich o.a. op thematische en methodologische deelaspecten van de moderniteit, waaronder verstedelijkingsprocessen en de ontwikkeling van stedelijke identiteiten (met name in de context van de queer studies). In het tweede geval wordt samengewerkt met collega's uit de geschiedenis en communicatiewetenschappen.

- **Onderzoeksgroep Milieu en Leefomgeving** (Depart. Sociologie, PSW). Prof. dr. Ilse Loots en Prof. dr. Frédéric Vandermoere.

M&L heeft een langdurige ervaring met sociologische en interdisciplinaire analyses van milieuvraagstukken en van omgevingsbeleid in de ruimste betekenis. Onderzoekstoepassingen betreffen o.a. milieuhinder, milieu & gezondheid, risicobeheer en risicocommunicatie, stedelijke leefomgeving, brownfield sanering, klimaat- en energiebeleid, nucleair afval, transitie duurzame materialen, natuurbeleid en ruimtelijke planning.

- **Visual and Digital Cultures Research Center** (ViDi, Depart. Sociologie, PSW), Prof. dr. Luc Pauwels, Prof. dr. Paolo Favero, Prof. dr. Philippe Meers.

Het 'Visual and Digital Cultures Research Center' kenmerkt zich door een focus op de studie van communicatieprocessen en -problematieken met een visuele en vaak ook technologische dimensie. Voor een belangrijk deel situeren deze problematieken zich nadrukkelijk in een urbane context en deze klemtoon op processen binnen de stedelijke context komt steeds explicieter aan bod binnen de onderzoeksprojecten, publicaties, doctoraten en het onderwijs.

Via de geassocieerde leden zijn ook de volgende onderzoeksgroepen betrokken:

- **Centrum voor Pragmatiek, Universiteit Antwerpen** (Jef Verschueren)

The IPrA Research Center / Antwerp Center for Pragmatics covers the field of linguistic pragmatics or the science of language use in its widest sense, taking an interdisciplinary (cognitive, social, cultural) perspective. While strongly preoccupied with theory formation, it views pragmatics as a fundamentally empirical enterprise. Much of the research approaches language use ethnographically in actual socio-cultural settings. Research at the Center contributes to public debates about diversity in society in the context of migration and the study of multilingual language practices in Flemish urban settings (in particular through the description and explanation of linguistic interaction at a multi-ethnic and multilingual school in Antwerp, in intercultural courtroom settings, and in ethnically mixed youth organizations).

- **Departement Management, Competence Centre Management, Culture & Policy** (Annick Schramme)

Het departement management verricht onderzoek in het ruime domein van 'Organisatie en Strategisch Management'. Het doel is inzicht te verwerven in de functionaliteit en de effectiviteit van organisaties in de privé-, publieke en social-profitsector, dat bekeken wordt vanuit diverse subdomeinen, m.n. strategie- en organisatietheorie, human resource management, organisatiepsychologie en communicatiewetenschappen. In dit kader gebeurt onder meer onderzoek naar innovatie en creativiteit in een stedelijke context.

- **Onderzoeksgroep Media, middenveld en politiek, Dept. Politieke wetenschappen** (Peter Thijssen)

De onderzoeksgroep Media, Middenveld en Politiek (M2P) heeft een brede maar tegelijkertijd specifieke onderzoeksagenda. De focus van het onderzoek van de groep ligt bij het politiek gedrag van zowel individuele politieke actoren (burgers, journalisten etc.) als van collectieve actoren binnen instituties (vb. politieke partijen, sociale bewegingen...). Het meeste onderzoek in M2P gaat over de niet-institutionele zijde van de politiek. Het gaat om de input-zijde van het politieke proces, over groepen en actoren die zich aan het begin van de beleidscyclus bevinden. Het grootste deel van het

onderzoek in M2P zit op de grens tussen verschillende sociaal-wetenschappelijke disciplines: politieke wetenschappen, communicatiewetenschappen en sociologie.

- **Power in History/Centrum voor Politieke Geschiedenis, Dept. Geschiedenis** (Maarten Van Ginderachter)

Het begrip 'politiek' wordt door deze onderzoeksgroep ruim verstaan, als alles wat betrekking heeft op de bewuste vormgeving van de maatschappij en op de conflicten die in dat verband kunnen ontstaan. Tot het domein van deze onderzoeksgroep behoort daarom zowel de studie van de politieke instellingen, als die van politieke theorieën en ideologieën, van de politieke cultuur en van de internationale betrekkingen. Vooral echter wil de onderzoeksgroep interdisciplinair onderzoek stimuleren, waarin historici, politieke wetenschappers, juristen, filosofen en anderen elk op hun eigen manier het inzicht in het verleden kunnen verrijken. Ook de traditionele schotten tussen de verschillende historische tijdvakken wil de onderzoeksgroep zoveel mogelijk trachten te overschrijden, al ligt in het concrete onderzoek de nadruk op de moderne en hedendaagse geschiedenis.

Bijlage 2: Bestaande samenwerkingsprojecten van betrokken onderzoeksgroepen

Interdisciplinaire onderzoeksprojecten

- Verschillende bilaterale projecten tussen Artesis en UA promotoren waaronder
 - o Artesis doctoraatsbeurs Paul Blondeel, 'Wijkhabitus als DNA voor sociaal duurzame gebiedsanalyse' (promotoren: Hendrik van Geel, Ruimtelijke ordening en Stijn Oosterlynck, OASes).
 - o Artesis doctoraatsbeurs Katrijn Apostel, 'Onderzoek naar de meerwaarde van lokale kennis in ruimtelijke planningsprojecten' (promotoren: Piet Lombaerde, Ann Verhetsel)
 - o Artesis doctoraatsbeurs Inge Somers, 'Interieurarchitectuur in ontwikkeling: een onderzoek naar de theoretische basis van interieurarchitectuur in Vlaanderen, geplaatst in internationale context'
 - o Artesis doctoraatsbeurs Frank Gelaude, 'De vroeger hydrografie van de stad Gent: een geo-morfologisch en historisch onderzoek van het menselijk ingrijpen in de waterhuishouding van de middeleeuwse stad' (promotoren: Piet Lombaerde, Architectuur en Tim Soens, CSG)
 - o Dehousse mandaat Artesis, Glen Lyppens, 'Collectief wonen: een onderzoek naar de wederzijdse relatie tussen de architecturale configuratie en de sociale arrangementen binnen wooncollectieven' (Promotor: Tom Coppens, Stedenbouw en Co-promotor: Stijn Oosterlynck, OASes).
 - o Artesis onderzoeksproject, 'Ruimtelijke planning als SES: uitwerking van een neo-institutioneel perspectief voor de analyse van duurzame ruimtelijke ontwikkeling' (Promotoren: Tom Coppens, Stedenbouw en Ilse Loots, OASes)
 - o ...
- Sociaal-economische ongelijkheid herbekeken. Een onderzoek op de lange termijn en in een comparatief kader: Vlaanderen en Brabant, 15de-18de eeuw. (Promotoren: Bruno Blondé, CSG en Gerlinde Verbist PSW).

Onderwijs in andere groepen

- Piet Lombaerde (Architectuurwetenschappen, Artesis Hogeschool Antwerpen) heeft jarenlang twee keuzevakken aangeboden in de Master Geschiedenis (Architectuur en stedenbouwtheorie 2 en 3).
- Hilde Greefs (Centrum voor Stadsgechiedenis, Universiteit Antwerpen) verzorgt het opleidingsonderdeel Sociale en Politieke Geschiedenis in de bacheloropleiding van Politieke en Sociale Wetenschappen.
- Ilja Van Damme (Centrum voor Stadsgechiedenis, Universiteit Antwerpen) verzorgt het opleidingsonderdeel Hedendaagse economische en politieke geschiedenis in de bacheloropleiding van SEW.
- Thomas Vanoutrive (TEW, Departement Transport en Ruimtelijke Economie) doceert Regionaal Beleid en Mens & Ruimte in de master Stedenbouw en Ruimtelijke Planning (Faculteit Ontwerpwetenschappen).
- Ann Verhetsel (TEW, Departement Transport en Ruimtelijke Economie) verzorgt een plichtvak met een belangrijk aandeel stadsgeografie in de opleiding geschiedenis (Inleiding tot de sociale geografie); daarnaast verzorgt ze een keuzevak Historische Stadsgeografie in de masteropleiding geschiedenis.

Workshops en interdisciplinaire opleidingsinitiatieven

- Op 6 februari 2004 organiseerde het Antwerps Centrum voor Migratie en Interculturele Studies (CeMIS) het interdisciplinair congres 'Wanneer wordt vreemd, vreemd? De vreemde in beeldvorming, registratie en beleid' (met deelname van o.a. historici).
- Op 31 september 2007 organiseerde het Centrum voor Stadsgeschiedenis de interdisciplinaire workshop 'Sociologen, historici en sociaal kapitaal: kruisbestuiving of tweesprong?' Workshop aan de Universiteit Antwerpen, in het kader van het IUAP-project 'City and Society in the Low Countries, 1200-1800', met deelname van sociologen van de Universiteit Antwerpen en elders.
- In maart 2008 organiseerde het IPrA Research Center, met steun van UCSIA, een internationale workshop 'Stedelijke meertaligheid' (met neerslag in J. Jaspers red., De klank van de stad, Acco, en een special issue van Journal of Pragmatics, 'Multilingual structures and agencies').
- Op 29 oktober 2008 organiseerde het Centrum voor Stadsgeschiedenis de interdisciplinaire workshop 'Integratie op de helling. Workshop rond het begrip "integratie" in sociaal-wetenschappelijke en historische migratiestudies', met deelname van sociologen en antropologen van de Universiteit Antwerpen en elders.
- Op 5 juni 2012 organiseerde het Centrum voor Stadsgeschiedenis in samenwerking met OASeS de interdisciplinaire workshop 'Re-assembly Disciplines' (rond de Actor Network Theory).
- In het voorjaar van 2013 organiseerden het Departement Transport en Ruimtelijke Economie samen met de opleiding Stedenbouw een 'Stoomcursus Ruimtelijke Ordening' gedurende 3 zaterdagvoormiddagen. Collegae van de andere reeds genoemde departementen zijn betrokken bij het lesgeven.
- CityLAB *Summer School*: Het Centrum voor Stadsgeschiedenis (Departement Geschiedenis), OASeS & Milieu en Leefomgeving (Departement Sociologie, PSW), het Departement Transport en Ruimtelijke Economie (TEW), en het Departement Ontwerpwetenschappen (Artesis Hogeschool Antwerpen) organiseerden in juni 2013 voor het eerst een interdisciplinaire *summer school* rond de 'Grootstad', gericht op doctoraatsstudenten actief binnen de betrokken onderzoeksgroepen. Het format bestaat uit een intensieve en interactieve leermodule rond een actueel, 'heet' stedelijk hangijzer.

Tot slot bestaat er sinds 2006 ook het tijdschrift *Stadsgeschiedenis*, dat is opgericht door het Centrum voor Stadsgeschiedenis maar van bij aanvang een interdisciplinaire redactie en redactieraad heeft. Zie <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=PRT>

Bijlage 3: Organigram en samenstelling verschillende organen (voorstel)

Directeur:

Bert De Munck (Centrum voor Stadsgeschiedenis, FLW)

Stuurgroep:

Voorzitter:

Stijn Oosterlynck (Centrum Ongelijkheid, Armoede, Sociale Uitsluiting en de Stad, PSW)

Leden:

Bruno Blondé (Centrum voor Stadsgeschiedenis, FLW)

Tom Coppens (Faculteit Ontwerpwetenschappen, studiegebied Architectuur)

Bart Eeckhout (Dept. Letterkunde UA en Ghent Urban Studies Team, GUST)

Ilse Loots (Onderzoeksgroep Milieu en Leefomgeving, PSW)

Luc Pauwels (Visual & Digital Cultures Research Center (ViDi, Departement Sociologie, PSW)

Christiane Timmerman (Centrum voor Migratie en Interculturele Studies, CeMIS)

Ilja Van Damme (Centrum voor Stadsgeschiedenis, FLW)

Frédéric Vandermoere (OASes & Onderzoeksgroep Milieu en Leefomgeving, PSW)

Thomas Vanoutrive (Departement Transport en Ruimtelijke Economie, TEW)

Ann Verhetsel (Departement Transport en Ruimtelijke Economie, TEW)

Adviesraad:

Many Claeyns (stRaten generaal)

Inge Bertels (Kunstwetenschappen/Archeologie, Ingenieurswetenschappen/Architectuur, VUB)

Luuk Boelens (Afdeling Mobiliteit en Ruimtelijke Planning, Universiteit Gent)

Linda Boudry (Kenniscentrum Vlaamse Centrumsteden/Witboek Stedenbeleid)

Peter Cabus (Ruimte Vlaanderen)

Eric Corijn (Stadsplatform-Urban Studies Network, Brussel)

Sofie De Caigny (Centrum Vlaamse Architectuurarchieven)

Joachim Declerck (Architecture Workroom Brussels)

Jelle Haemers (Departement Geschiedenis, KULeuven)

Filip De Rynck (Hogeschool Gent, Steunpunt Bestuurlijke Organisatie in Vlaanderen)

Griet Geerinck (AG Stadsplanning)

Bernard Hubeau (Faculteit Rechten, Universiteit Antwerpen)

Pieter Leuridan (VOKA - Manager Routeplan 2020)

André Loeckx (KU Leuven en Vlaams Stedenbeleid)

Peter Renard

Joris Scheers (KULeuven, Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening)

Schepen Ruimtelijke ordening en stadsontwikkeling Antwerpen

Jef Van den Broeck (KULeuven, Departement Architectuur, Stedenbouw en Ruimtelijke Ordening)

Koen Verhoest (Research Group on Public Administration & Management, PSW)

Peter Vermeulen (Stramien, Vlaamse Vereniging Ruimte & Planning),

Jürgen Jaspers (ULB, Département de langues et littératures)

Frank Willaert (Instituut voor de Studie van de Letterkunde in de Nederlanden, UA)

Anne Winter (VUB, Historical Research into Urban Transformation Processes)

Koen Wynants (Antwerpen aan 't Woord)

Ook de leden van de Adviesraad maken deel uit van deze vergadering. De Voorzitter van de Stuurgroep zit ook de Adviesraad voor.

Geassocieerde leden (verder uit te breiden)

- Chin Lin Pang (Departement Vertalers en Tolken, UA)
- Danielle Dierckx (OASes en VLAS - Vlaams Armoedesteunpunt)
- Hilde Greefs (Centrum voor Stadsgeschiedenis)
- Luc Pauwels (Onderzoeksgroep 'Visual Studies and Media Culture')
- Annick Schramme (Departement Management, Competence Centre Management, Culture & Policy)
- Serge Tavernier (Faculteit TI, Onderzoeksgroep GERM - Green Eco-efficient Renewable Materials)
- Peter Thijssen (Onderzoeksgroep Media, middenveld en politiek, Dept. Politieke wetenschappen)
- Maarten Van Ginderachter (Onderzoeksgroep Politieke Geschiedenis, Dept. Geschiedenis)
- Jef Verschueren (Centrum voor Pragmatiek, Universiteit Antwerpen)